

СОЦІОЛОГІЯ

УДК 316.334.52:342.25(477)

DOI <https://doi.org/10.32837/apfs.v0i26.905>

О. О. Дейнеко

ORCID ID: 0000-0002-3659-0861

кандидат соціологічних наук,

доцент кафедри соціології

Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

ЛОКАЛЬНИЙ ГРОМАДСЬКИЙ АКТИВІЗМ ЯК КОМПОНЕНТ СОЦІАЛЬНОЇ ЗГУРТОВАНОСТІ
В ОБ'ЄДНАНИХ ГРОМАДАХ: ОСОБЛИВОСТІ, ПРОЯВИ, АГЕНТИ

Постановка проблеми. Реформа децентралізації, що передбачає створення нових територіальних одиниць – об'єднаних територіальних громад (далі – ОТГ), розпочалась в Україні у 2014 році та триває і досі. Вона передбачає створення нового органу місцевого самоврядування, що отримав розширені повноваження щодо управління місцевим розвитком та посилені фінансові можливості [1; 2]. Особливістю цієї реформи є контекст її виникнення як своєрідної «відповіді» держави на ситуацію на Донбасі, а також як механізму посилення єдності країни, протидії федералізації та сепаратистським тенденціям [3]. Створення ОТГ – не лише юридичний факт, але й, перш за все, соціальний процес, що призводить до змін у соціальному порядку, встановлення нових зразків поведінки, зумовлює появу множинних взаємодій між локальними спільнотами, сприяє формуванню почуття приналежності. Усе це дозволяє позиціонувати реформу децентралізації як кохезивну реформу українського суспільства, що впливає на посилення соціальної згуртованості на рівні локальних спільнот.

Важливе місце у сучасних концепціях соціальної згуртованості посідає громадський активізм (соціальна участь, активізм) (див. роботи [4, 5, 6]). Незважаючи на розмитість цього поняття, більшість дослідників суголосні у думці про те, що громадський активізм передбачає «діяльність громадян та їхніх об'єднань, спрямовану на розв'язання суспільних проблем (тих, що стосуються не лише їхніх власних інтересів, але й інших людей)» [7, с. 100]. Ця дефініція розкриває евристичність дослідження практик громадського активізму як складника соціальної згуртованості на рівні об'єднаних територіальних громад, зважаючи на визначальну роль громад у розв'язанні питань місцевого розвитку (тобто розв'язання суспільних проблем).

Сучасні дослідження феномену громадського активізму найчастіше побудовані на кількісній

методології, що дає репрезентативний зріз різних видів форм громадської участі, їхньої інтенсивності та спрямування. Імплементация реформи децентралізації в Україні як чинника реконструювання соціального простору на рівні локальних спільнот актуалізує дослідження проявів та особливостей локального громадського активізму в об'єднаних територіальних громадах з позицій якісного соціологічного підходу. Цікавим постає питання чи сприяли нові можливості для місцевого розвитку, збільшення бюджетів громад та отримання нових владних повноважень активізації різних форм громадської участі та створенню інституційних передумов для її проявів? Якими є особливості громадської участі як компонента соціальної згуртованості на рівні локальних спільнот? Які соціальні агенти найбільш виразно залучені до цих процесів? Ці питання формують дослідницький інтерес у межах розвідки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Соціальна згуртованість як соціальний феномен та соціологічна категорія ще не набула належної уваги у дослідженнях українських соціологів. Водночас цей концепт активно розробляється закордонними дослідниками з середини 80-х років минулого століття, маючи десятки, якщо не сотні визначень. У межах роботи ми спираємось на найбільш сучасне та системне визначення «соціальної згуртованості» як «процесу розвитку добробуту; почуття приналежності та добровільної соціальної участі членів суспільства у розвитку спільнот, які толерують та сприяють множинності цінностей та культур; надання одночасно рівних прав та можливостей» [8, с. 246]. Наведене визначення вже враховує компонент соціальної участі, що в моделі соціальної згуртованості Дж. Чана розглядається як складник динамізму громадянського суспільства [4].

Детальніше звертаючись до цієї моделі емпіричного вимірювання соціальної згуртованості, зазначимо, що вона представляє собою

2x2 комбінацію горизонтального-вертикального та об'єктивного-суб'єктивного вимірів. Ключова увага приділяється таким компонентам, як:

– соціальна участь та динамізм громадянського суспільства; добровільність та пожертвування (горизонтально-об'єктивний вимір соціальної згуртованості);

– політична участь (активність) як вертикально-об'єктивний компонент.

На рівні конкретних емпіричних індикаторів, передбачених для кількісного соціологічного вимірювання соціальної згуртованості на соціетальному рівні, дослідник пропонує доволі обмежений набір питань та не наводить критерії розмежування суміжних, на наше переконання, категорій соціальної та політичної участі (активності). Так, Дж. Чан пропонує вимірювати соціальну участь та динамізм громадянського суспільства через членство у «групах спільноти, політичних партіях, групах впливу, профспілках, професійних та церковних спільнотах, клубах і т.ін.» [4, с. 296], інтенсивність такої участі та виконуваних у них ролей (лідера, організатора, члена тощо). Практики волонтерства, благодійності, а також побуту, фінансову, психологічну допомогу сусідам та друзям дослідник відносить до індикаторів «добровільності та пожертвування» як горизонтально-об'єктивного складника соціальної згуртованості. Частота презентації власних думок щодо поточного стану справ у медіа, участь у підписанні петицій, демонстраціях та протестних акціях, голосування на місцевих виборах – це емпіричні індикатори для вимірювання політичної участі (активності).

Незважаючи на те, що розроблена модель емпіричного вимірювання соціальної згуртованості за Дж. Чаном визнається дослідниками як найбільш системна, її термінологічні особливості та запропоновані напрями емпіричної операціоналізації викликають чимало питань. По-перше, очевидним недоліком наведеної моделі є відсутність чіткого критерію для виділення відповідних підгруп, так само як і критеріїв їхнього розмежування (не зрозуміло, приміром, чому допомога сусідам чи друзям не може розглядатись як різновид соціальної участі чи, приміром, членство у волонтерській організації має бути віднесено до форми соціальної участі чи практик добровільності та пожертвування?). По-друге, перераховані дослідником спільноти членства для визначення соціальної участі та динамізму громадянського суспільства більшою мірою представляють собою інституціоналізовані форми громадянського активізму, аніж неформальні мережі, активізм в Інтернет-просторі.

По-третє, нам видається доволі штучним розмежування усіх трьох компонентів соціальної згуртованості – соціальної участі та динамізму громадянського суспільства; добровільності та

пожертвування; а також політичної участі, що можуть бути поєднані поняттям «динамізм громадянського суспільства». Цей висновок підкріплюється позиціями сучасних українських дослідників проблематики громадянського суспільства. Зокрема, В. Середа, спираючись на результати міжнародного дослідження «Регіон, нація та інше: міждисциплінарне та транскультурне переосмислення України» до різновидів громадського активізму відносить залученість до ухвалення державних рішень (політична участь за Дж. Чаном), участь у громадських об'єднаннях (соціальна участь відповідно), допомогу іншим людям на громадянських засадах (добровільність та пожертвування), що у подальшому порівнюються з відповідними практиками. На рівні практик перелік різновидів громадського активізму розширюється до підписування петицій, звернень до місцевих політиків чи управлінців, участі у зборах підписів, демонстраціях, бойкоті товарів та послуг, надання допомоги ВПО та військовим, волонтерської діяльності, участі у силових сутичках, матеріальної (пожертвування речей) та нематеріальної допомоги (час, професійні консультації) [9].

Розробляючи соціологічні інтерпретації громадянського суспільства, В. Степаненко звертає увагу на інституційний та практичний його виміри. На інституційному рівні йдеться про наявність відповідних соціально-правових норм та механізмів, здатних увести в дію принципи громадянського суспільства – дієвість принципу верховенства права, що забезпечує рівність громадян перед законом; діючі механізми зовнішнього громадського контролю за владою на всіх рівнях, включаючи такі форми, як громадські ради при органах виконавчої влади, громадські правозахисні організації тощо [10]. Практичний вимір акцентує увагу як на власне практичному, так і когнітивному компонентах. До першого варто віднести «суспільну активність громадян, що не обмежується участю у виборах; громадські рухи; ініціативні групи; громадянську участь у добровільних суспільних, часто неформалізованих або навіть «віртуальних» спільнотах, навички практик лобювання суспільно важливих ініціатив» [10, с. 28]; до когнітивного – громадянську компетентність і поінформованість, вміння застосовувати правозахисну та судову систему тощо.

Як бачимо, дослідження сучасних українських соціологів суттєво розширюють та доповнюють набір соціальних практик, що можуть розглядатись як такі, що забезпечують «динамізм громадянського суспільства». Наведене різноманіття відповідних соціальних практик, на наше переконання, може бути аналітично поділене на дві підгрупи за критерієм спрямованості:

1) *громадський активізм у площині «громадянин – влада»* (всі практики, що пов'язані

з потенціальною можливістю громадського впливу на ухвалення владних рішень - підписування петицій, звернення до місцевих політиків чи управлінців, участь у зборах підписів, демонстраціях, бойкоті товарів та послуг тощо, що можуть здійснюватись як неформалізовано індивідуально, так і на рівні колективних зусиль громадських об'єднань).

2) *громадський активізм у площині «громадянин – громадянин»* (практики, що пов'язані з потенціальною можливістю впливу громадян на вирішення різного роду проблем у громаді (як окремих громадян, так і соціальних груп) без участі влади – волонтерство, благодійність, матеріальна та нематеріальна допомога, заходи соціального спрямування, що спрямовані на вирішення локальних проблем та місцевого розвитку; ці практики можуть здійснюватись як неформалізовано індивідуально, так і на рівні колективних зусиль громадських об'єднань).

Метою статті є аналіз проявів, особливостей та агентів локального громадського активізму в уявленнях мешканців об'єднаних територіальних громадах Харківської та Чернівецької областей як складника соціальної згуртованості на рівні локальних спільнот. Емпіричною базою роботи виступають результати українсько-норвезького дослідницького проєкту ARDU «Акомодація регіонального різноманіття в Україні»¹. Збір якісної соціологічної інформації у вигляді 89 напівструктурованих інтерв'ю та 11 фокус-груп було проведено у жовтні 2019 року у двох прикордонних регіонах України – Харківській та Чернівецькій областях. 26 напівструктурованих інтерв'ю з місцевими громадськими активістами, депутатами місцевих рад, представниками керівництва ОТГ та експертами з питань децентралізації присвячено вивченню особливостей імплементації реформи децентралізації та її впливу на соціальну згуртованість в етнічно гетерогенних локальних спільнотах.

Виклад основного матеріалу. Норвезький соціолог О. Осланд та український дослідник О. Лиска звертають увагу на не менш значущого соціального агента, діяльність якого впливає на розвиток громадського активізму – це місцева влада (зокрема, органи місцевого самоврядування). Як зазначають науковці, підґрунтям для розбудови місцевої демократії є не лише активні громадяни, чий голоси чує влада, але і прозорість та підзвітність самої місцевої влади, її спроможність реагувати на занепокоєння громадян [11]. Зважаючи на це, у дослідженнях громадського активізму важливу роль має відігравати не лише одностороннє вивчення практик громадян, спрямованих на можливість

впливу на ухвалення рішень владою, але і аналіз владних практик «назустріч» громадським ініціативам та формування відповідних взаємодій. Тому одним із важливих аспектів аналізу локального громадського активізму в об'єднаних територіальних громадах для нас стало дослідження особливостей «громадського налаштування» представників адміністрацій ОТГ та місцевих депутатів, їхньої готовності чути своїх громадян та реагувати на їхні позиції. Приємно відзначити те, що на декларативному рівні ми зафіксували тяжіння до практик прозорості та підзвітності як у діяльності представників адміністрацій ОТГ, так і обраних посад в обох регіонах України:

«Скажем так, люди должны иметь влияние на нас всех, ведь мы здесь и работаем для людей. Мы «наёмные рабочие», скажем так, за нас люди проголосовали, значит, мы им подотчетны» – староста у Чернівецькій області.

Очевидно, що, аналізуючи такі наративи представників чинної влади, варто враховувати і ефект Лап'єра, і цілком природне прагнення учасників інтерв'ю справити позитивне враження на інтерв'юєрів. Беручи до уваги ці моменти, ми зафіксували перспективи для формування інституційних умов для розвитку практик громадської участі в об'єднаних територіальних громадах на рівні наявних практик місцевої влади:

«И постоянно любые решения... будь это рабочие группы по стратегии... это всё мы публикуем на сайте, и каждый желающий может прийти, послушать, повлиять» – представник адміністрації ОТГ у Харківській області.

«Есть активные люди. Приходят, звонят, приезжают сюда, можно прийти напрямую к голове, можно позвонить, можно написать в Фейсбуке. Допустим, есть у нас еще на сайте «электронные петиции», можно туда написать» – староста у Харківській області.

Важливе значення для формування постійного зв'язку між місцевою владою та громадянами має запровадження в ОТГ такої форми громадської партисипації як бюджет участі, що, на думку дослідників, «передбачає найвищий рівень участі громадян у прийнятті рішень щодо цільового використання частини коштів з місцевого бюджету» [12, с. 32]. Ця форма громадського впливу на ухвалення рішень часто поставала у наративах учасників інтерв'ю в обох регіонах України як беззаперечна перевага реформи децентралізації, що сформувала правові засади для місцевих мешканців, щоб «бути почутими» владою. Позитивні оцінки проєкту бюджету участі були присутніми навіть серед «критиків» реформи децентралізації (переважно депутатів місцевих рад опозиційних до влади):

«Опять можно вспомнить ту же самую Нововодолажскую ОТГ, они запустили проект «громадського бюджету». Вполне вероятно, что

¹ Основним дослідницьким завданням проєкту стало вивчення впливу реформи децентралізації та змін у мовному та освітньому законодавстві на соціальну згуртованість етнокультурних груп у двох прикордонних регіонах України. Докладніше про дослідницький проєкт ARDU див. <https://blogg.hioa.no/ardu/>

и у других есть. Такие механизмы, они действительно помогают увеличить именно как раз участие местного населения в работе ОТГ» – депутат місцевої ради, Харківська область.

Деякі учасники інтерв'ю протиставили бюджет участі установкам радянського патерналізму, засвідчивши в такий спосіб тектонічні зміни у свідомості місцевих мешканців на шляху до формування нових практик активного громадянства:

«Сегодня инертность ещё большая, потому что практически 70 лет мы жили в структуре, которая гласила, что за меня кто-то будет думать и решать. Но, увидев реальные дела, используя даже тот проект, что бюджет участия сегодня, как один из примеров. Он показал, что люди могут управлять ресурсами, принимать участие в жизнедеятельности громады, определять самые болезненные и проблемные вопросы, которые требуют первоначального финансирования» – представитель адміністрації ОТГ у Харківській області.

Цілком очевидно, що результати якісного дослідження не можна поширити на відповідні практики в усіх об'єднаних територіальних громадах України – вони радше є основою для формування певних тенденцій, дослідження яких потребує подальшого застосування кількісної методології. Тим паче, не варто ідеалізувати реальний стан справ: маємо підкреслити, що не менш поширеними серед учасників інтерв'ю були оцінки «пасивності громадян», «відсутності зацікавленості громадським життям», думки щодо відсутності впливу реформи («хто був активним до об'єднання, той і залишився активним після»), а також щодо нерівних проявів громадської активності у міських та сільських громадах (на переконання експерта з децентралізації у Харківській області, вищим є рівень громадської активності у крупних, міських громадах з вищим рівнем самоосвіти населення та вищим ступенем впливу на ухвалення рішень місцевою владою).

Незважаючи на наявність таких позицій учасників інтерв'ю, ми все таки вважаємо за необхідне підкреслити певні прояви ймовірного впливу реформи децентралізації на активізацію практик локального громадського активізму. Власне одним з обґрунтувань цього висновку варто вважати наслідки фінансової децентралізації, що зумовила збільшення місцевих бюджетів, а отже і посилила спроможність вирішувати локальні проблеми на місцевому рівні. Схожу оцінку впливу децентралізації висловили навіть ті учасники інтерв'ю, що в цілому критично сприйняли цю реформу:

«Возможность решать местные проблемы, конечно же, стала намного способнее, что ли. Появилось больше инструментов у местных властей эти проблемы решать. Самый прозаичный инструмент – это деньги, их стало больше. Если

раньше те же самые поселки были один на один с собой, то теперь этих поселков в громаде может стать больше, и совместно проблемы решать намного проще» – депутат місцевої ради, Харківська область.

Цей наратив наближує нас до феномену «спільного блага», що доволі часто можна зустріти у наукових розвідках, присвячених концептуалізації як соціальної згуртованості, так і громадянського суспільства. Приміром, В. Степаненко, наводячи соціологічне розуміння громадянського суспільства, використовує поняття «спільного блага» описує спрямованість сукупності самоорганізованих практик добровільного, громадянського активізму [10]. Американський теоретик Е. Шілз пов'язує турботу про спільне благо з поведінковим етосом громадянського суспільства – концептом цивільності. Дослідник розглядає цивільність як ознаку соціальної згуртованості, що допомагає агентам у конфліктних ситуаціях виходити за межі класових, етнічних, професійних ознак та діяти, послуговуючись спільним благом [13]. Результати нашого дослідження засвідчують, що створення об'єднаних територіальних громад, підкріплене збільшенням місцевих бюджетів та розширенням кола владних повноважень на місцевому рівні сформувало у сприйнятті місцевих мешканців образ «спільного блага», що активізує прояви локального громадянського активізму і, в такий спосіб, сприяє посиленню соціальної згуртованості на рівні локальних спільнот.

Децентралізація стала певним макросоціальним контекстом, який активізував суб'єктність представників різних соціальних груп. Приміром, під час інтерв'ю у Харківській області доволі часто зустрічались згадки про молодь як соціального суб'єкта, що є форвардом практик громадського активізму та консолідує довкола себе місцеві спільноти:

«Ну у нас есть Костя Лигоненко, он организовывает молодежь. Я им помогаю, на кашу там всё даю, они приходит, мол, мы хотим возле того пруда убрать, сезон начинается... Они организуются, никто им за это не платит. Есть молодежь, последние два-три года активизировалась» – депутат місцевої ради, Харківська область.

Зазначимо, що проактивні позиції молоді у реалізації практик громадського активізму підтверджуються і в рамках кількісних досліджень останніх років. Зокрема, як свідчать результати Всеукраїнського дослідження «Соціальні нерівності: сприйняття українським суспільством», здійсненого Соціологічною асоціацією України у 2017 році, саме молодь (у порівнянні з представниками усіх інших вікових груп) демонструє найбільшу готовність контролювати діяльність органів державної влади на волонтерських засадах, впливати на прийняття рішень на державному та

місцевому рівнях, брати участь у розбудові місцевих громад [14]. У той же час, аналіз інтерв'ю, проведених у Чернівецькій області, дозволив ідентифікувати іншого соціального суб'єкта, що активно впливає на місцеву політику у сприйнятті місцевих мешканців – це церква:

«Я думаю, что оно затронет в чем: больше денег, больше возможностей откроется для местных городов, сел, и больше вовлеченность церквей в то, чтобы реализовать проекты. Церкви не стоят в стороне. Они будут стараться предложения вносить, может быть, по социальной работе... с тем, как территорию облагораживать...» – голова будинку культури, Чернівецька область.

Як бачимо, практики локального активізму з точки зору ролі та участі різних соціальних суб'єктів мають певні соціокультурні акценти у різних регіонах України, що, на наше переконання, обумовлено множинністю чинників – перш за все відмінністю ціннісних орієнтацій і ступенем релігійності. Проте спільним для обох досліджуваних регіонів є висновок про тісний взаємозв'язок різних складників «динамізму громадянського суспільства» як компоненту соціальної згуртованості. Зокрема, йдеться про поєднання соціальної участі та добровільності й пожертвування як горизонтально-об'єктивного виміру соціальної згуртованості:

«Есть неравнодушные. Тот же самый директор мясокомбината Риал. Он сам подошел ко мне и говорит, что я готов поставить для вас 400 штук саженцев крымской сосны. Но 400, это же их надо каждый высадить, это еще не вопрос, не проблема. Но его надо каждый день полить. И я собрал людей, раздал. И в школах посадили, и у церкви посадили...» - староста, Харківська область.

Цей приклад локальної донації ідентифікує ще один важливий чинник, що, на нашу думку, сприяє посиленню соціальної згуртованості на рівні локальних спільнот – це інтенсифікація повсякденних взаємодій у громаді на різних рівнях та у різних побутових контекстах.

Висновки. Варто підсумувати, що в дослідженнях феномену громадянського активізму важливу роль має відігравати не лише аналіз практик громадян, спрямованих на можливість впливу на ухвалення рішень владою, але і аналіз владних практик «назустріч» громадянським ініціативам та формування відповідних взаємодій. Саме цей, «інший бік», формує інституційні умови для успішної розбудови практик активного громадянства, що знаходять відповідний відклик на рівні місцевої влади.

Проведене дослідження засвідчило наявність передумов для посилення громадянської участі як компонента соціальної згуртованості в об'єднаних територіальних громадах на рівні локальних спільнот в Україні. Створення об'єднаних територіальних громад, підкріплене збільшенням

місцевих бюджетів та розширенням кола владних повноважень на місцевому рівні сформувало у сприйнятті місцевих мешканців образ «спільного блага», що активізує прояви локального громадянського активізму і, в такий спосіб, сприяє посиленню соціальної згуртованості на рівні локальних спільнот. У цьому зв'язку реформа децентралізації виступає інструментом демократизації українського суспільства, актуалізуючи практики прозорості і підзвітності у діяльності органів місцевого самоврядування, сприяючи запровадженню нових форм громадської участі (бюджет участі) та консолідує соціальних суб'єктів довкола вирішення локальних проблем та досягнення спільного блага. Варто підсумувати, що в об'єднаних територіальних громадах Харківської та Чернівецької областей є присутніми практики як громадянського активізму у площині «громадянин - влада», так і у площині «громадянин - громадян». У той же час, емпіричні дані створюють підстави для висновку про тісний взаємний зв'язок цих площин, коли прагнення до спільного блага поєднує механізми як соціальної участі, так добровільності й пожертвування – горизонтально-об'єктивного виміру соціальної згуртованості за Дж. Чаном.

Наше дослідження показало, що практики локального активізму з точки зору ролі та участі різних соціальних суб'єктів мають певні соціокультурні особливості у різних регіонах України. Зокрема, найбільш «видимим» агентами громадської участі у Харківському регіоні, на думку учасників інтерв'ю, в об'єднаних територіальних громадах стали представники молоді, а у Чернівецькій області – діячі церкви. Ми пояснюємо такий стан справ як традиційно більшим ступенем релігійності західних регіонів України в порівнянні зі східними, так і особливим соціальним статусом Харківської області як студентської столиці України. У той же час, розробка інших соціологічних інтерпретацій щодо чинників такої ситуації становить інтерес для подальших досліджень.

Література

1. Про добровільне об'єднання територіальних громад: Закон України від 5 лютого 2015 року № 157-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19#Text> (дата звернення: 01.12.2020).
2. Oleinekova Olga. Decentralization Reform: An Effective Vehicle for Modernization and Democratization in Ukraine? In: H. Shelest and M. Rabinovych, eds. *Decentralization, Regional Diversity, and Conflict. The Case of Ukraine*. Basingstocke: Palgrave MacMillan, 2020. P. 311–338.
3. Romanova Valentyna and Andreas Umland. Decentralising Ukraine: Geopolitical Implications. *Survival*. 2019. № 61 (5). P. 99–112.
4. Chan J., To H. P. and Chan E. Reconsidering Social Cohesion: Developing a Definition and Analytical

Framework for Empirical Research. *Social Indicators Research*. 2006. № 75(2). P. 273–302.

5. Jenson Jane. Mapping social cohesion: The state of Canadian research. Ottawa: Canadian policy research networks. 1998. URL: https://www.academia.edu/26949106/Mapping_Social_Cohesion_The_State_of_Canadian_Research (date of appeal : 17.12.2020).

6. Berger-Schmitt Regina. Considering Social Cohesion in Quality of Life Assessments: Concept and Measurement. *Social indicators research*. 2002. № 58 (1-3). P. 403–428.

7. Тіт О.Г. Громадянський активізм як чинник розбудови громадянського суспільства в сучасній Україні. *Гілея: науковий вісник*. 2019. № 145(3). P. 100–103.

8. Fonseca Xavier, Stephan Lukosch and Frances Brazier. Social Cohesion Revisited: a New Definition and How to Characterize It. *Innovation: The European Journal of Social Science Research*. 2019. № 32 (2). P. 231–253.

9. Серета В. Переосмислюючи український ідентифікаційний простір: громадський активізм в Україні після Євромайдану / Вікторія Серета // Феномен Майдану в українському суспільстві: соціологічні інтерпретації / за наук. ред. Є.І. Головахи та О.Г. Стегнія. К. : Інститут соціології НАН України, 2014. С. 58–78.

10. Соціологічні виміри громадянського суспільства в Україні / за наук. ред. О. Резніка. Київ: Інститут соціології НАН України, 2019. 288 с.

11. Aasland Aadne and Oleksii Lyska. Local democracy in Ukrainian cities: civic participation and responsiveness of local authorities. *Post-Soviet Affairs*. 2016. № 32 (2). P. 152–175.

12. Сотник І.М., Ус Я.О. Бюджет участі: досвід застосування та перспективи вдосконалення в містах України. *Механізм регулювання економіки*. 2018. № 1. С. 31–44.

13. Shills E. The virtue of civility: Selected essays on liberalism, tradition, and civil society. Indianapolis: Liberty Fund. 1997. 410 p.

14. Заключний звіт Соціологічної Асоціації України «Соціальні нерівності: сприйняття українським суспільством» (2018). URL : http://sau.in.ua/app/uploads/2019/07/ZVIT_SOCZIALNI-NERIVNOSTI_2018_.pdf (дата звернення: 21.12.2020).

Анотація

Дейнеко О. О. Локальний громадський активізм як компонент соціальної згуртованості в об'єднаних громадах: особливості, прояви, агенти. – Стаття.

Стаття присвячена аналізу проявів, особливостей та агентів локального громадського активізму як компонента соціальної згуртованості в об'єднаних територіальних громадах Харківської та Чернівецької областей. Спираючись на аналіз 26 напівструктурованих інтерв'ю, проведених в рамках міжнародного українсько-норвезького проєкту з місцевими громадськими активістами, депутатами місцевих рад, представниками керівництва громад та експертами з питань децентралізації, автор досліджує наявність передумов для посилення громадської участі як компонента соціальної згуртованості в об'єднаних територіальних громадах на рівні локальних спільнот в Україні.

Автор критично осмислює компоненти горизонтально-об'єктивного виміру соціальної згуртованості

за Дж. Чаном, пропонуючи власне бачення класифікації соціальних практик, що забезпечують динамізм громадянського суспільства, виокремлюючи громадський активізм у площинах «громадянин-влада» та «громадянин-громадянин». В статті наголошено, що у дослідженнях феномену громадського активізму важливу роль має відігравати не лише аналіз практик громадян, спрямованих на можливість впливу на ухвалення рішень владою, але і аналіз владних практик «назустріч» громадським ініціативам та формування відповідних взаємодій. Цей теоретичний фокус набув своє практичне застосування у даному дослідженні.

У статті підсумовано, що реформа децентралізації виступає інструментом демократизації українського суспільства, актуалізуючи практики прозорості і підзвітності у діяльності органів місцевого самоврядування, сприяючи запровадженню нових форм громадської участі (бюджет участі) та консолідуєчи соціальних суб'єктів довкола вирішення локальних проблем та досягнення спільного блага. Наголошується, що створення об'єднаних територіальних громад, підкріплене збільшенням місцевих бюджетів та розширенням кола владних повноважень на місцевому рівні сформувало у сприйнятті місцевих мешканців образ «спільного блага», що активізує прояви локального громадського активізму і, в такий спосіб, сприяє посиленню соціальної згуртованості на рівні локальних спільнот в Україні. Підсумовано, що практики локального активізму з погляду ролі та участі різних соціальних суб'єктів мають певні соціокультурні особливості у різних регіонах України.

Ключові слова: громадський активізм, соціальна згуртованість, соціальна участь, громадянське суспільство, об'єднані територіальні громади, децентралізація.

Summary

Deineko O. O. Local civil activism as a component of social cohesion in amalgamated territorial hromadas: peculiarities, displays, agents. – Article.

The article is dedicated to the analysis of displays, peculiarities and agents of local civil activism as a component of social cohesion in amalgamated territorial hromadas of Kharkiv and Chernivtsi regions. Based on an analysis of 26 semi-structured interviews conducted as part of an international Ukrainian-Norwegian project with local civil society activists, local council members, hromada authorities and decentralization experts, the author has examined the preconditions for civil activism strengthening as a component of social cohesion in amalgamated territorial hromadas at the level of local communities in Ukraine. The author has critically comprehended the components of the horizontal-objective dimension of social cohesion by J. Chan, offering own vision of the classification of social practices that ensure the dynamism of civil society, distinguishing social activism in the areas of “citizen-government” and “citizen-citizen”. The article emphasizes that in researching the phenomenon of civil activism, not only the analysis of citizens' practices aimed at influencing government decision-making should play an important role, but also the analysis of government practices “towards to” civil initiatives and forming appropriate interactions. This theoretical focus has found its practical application in this study.

The article concludes that decentralization reform is an instrument of democratization of the Ukrainian society. It actualizes the practices of transparency and accountability in local self-government, promotes new forms of civil participation (participatory budgeting) and consolidates social actors around solving local problems and achieving the common good. It is emphasized that the creation of amalgamated territorial hromadas, supported by local budgets increasing and expanding the range of powers at the local level has formed in the

perception of locals an image of “common good” that enhances local civic activism and thus promotes social cohesion strengthening on the level of local communities in Ukraine. It is summed up that the practices of local activism in terms of the role and participation of different social actors have certain socio-cultural peculiarities in different regions of Ukraine.

Key words: civil activism, social cohesion, social participation, civil society, amalgamated territorial hromadas, decentralization.